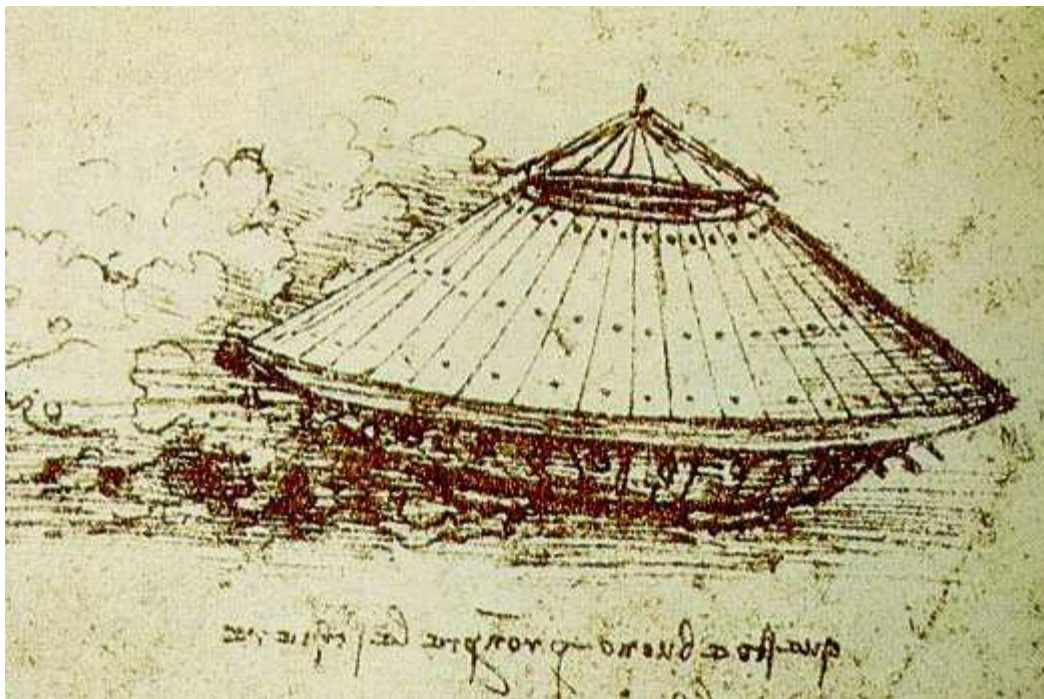

ITINERA LITTERARIA IN CHRONONAVE

composuit

IARCIUS GADITANUS

CONSCENDITE¹ VEHICULUM TEMPORIS!

lingua Latīna non est antīqua tantum. homines docti² per saecula³ aliquando⁴ Latīne⁵ scribunt et immo loquuntur⁶ inter se.

si id vehiculum conscendimus, per saecula ire possumus, et vidēre possumus libros Latīne scriptos de multis disciplīnis⁷:

1. **conscendo** (*conscendere*) est verbum temporāle ut ascendo (ascendere). "Quintus in arborem ascendit", sed "Quintus vehiculum conscendit". forma "conscendite" indicat imperatīvum.
2. homo **doctus** est is qui doctrīnam habet. doctus, docta, (adiectīvum)
3. **saeculum** centum anni sunt. saeculum, saeculi, n.
4. **aliquando** est adverbium quod significat: "aliquo tempore".
5. Latīnē est adverbium quod significat: "linguā Latīnā"
6. **loquor** (*loqui*) est verbum temporāle tertiae coniugatiōnis quod habet formam passīvam sed significātum actīvum. hoc enim verbum significat: 'dicere'.
7. **disciplīnae** sunt, inter alias, hae: grammatica, litteratūra, mathematica, philosophia, historia, physica...

I. PRIMUM ITER¹

virum natiōne² Anglum³ visimus⁴, cui nomen est :

John Owen (Iohannes Audoenus, 1564-1622). Iohannes Owen carmen (epigramma) scribit ad amīcum suum Ponticum.

Ad Ponticum⁵

"saepe rogas, "-quot habes annos?" respondeo: "-Nullos."
"-quomodo?" "-quos habui, Pontice, non habeo."

1. **iter**, itineris, substantivum neutrum quod significat *viam*. Medus viā Latīnā Tusculō Romam it, ergo Medus iter facit.
2. **natio**, natiōnis: subst. femin. quod significat *patriam*
3. **Anglus** est vir qui natus est in Angliā, quae nostrō tempore nominātur *England*. Anglus, Angla, (adiectīvum)
4. **viso**, (visere) est verbum temporāle tertiae coniugatiōnis, quod significat: *ire ad aliquem et eum vidēre*.
5. **Ponticus**, -i, m. est amīcus Iohannis Owen.

II. ALTERUM ITER:

feminam doctam visimus, cui nomen est :

Heloisa, quae nata est circa¹ annum 1100um, est discipula, amīca et uxor³ Petri Abaelardi. mortua autem est annō 1163°.

Heloisa epistolam scrībit ad virum suum Abaelardum. ecce initium epistolae:

"Dominō suō, immo patri; coniugi³ suō, immo fratri; ancilla sua, immo filia; ipsius uxor, immo soror, Abaelardo Heloysa." ...(salūtem dicit)

1. **circa** est praepositio accusatīva : *circum*
2. **uxor**, *uxōris* est femina alicuius viri. *Iulius est vir Aemiliae. Aemilia est uxor Iulii.*
3. **coniux**, *coniugis* est vir aut femina in matrimoniō.

III. TERTIUM ITER:

scriptōrem Romānum visimus cui nomen est Marcus Valerius Martiālis, qui est Hispānus. is enim natus est circa annum 40um, et mortuus est circa annum 104um.

poeta enim scrībit parvum carmen (epigramma):

**'nuper¹ erat medicus, nunc est vespillo² Diaulus,
quod vespillo facit, fecerat³ et medicus'**

1. **nuper** est adverbium, quod significat: *'paulo antē.*
2. **vespillo**, *vespillōnis*, subst. m., est vir qui sepelit corpora mortua.
3. **fecerat** est tempus praeteritum plusquamperfectum modi indicatīvi verbi : *facio (facere).*

IV. QUARTUM ITER:

rursus pervenimus ad *Medium Aevum*, quod dicitur, et alumnus adolescentem¹ visimus qui pulchrum carmen scribit:

quod carmen numeratur inter *Carmina Burana* saeculo XIII° scripta:

« feror² ego veluti³ sine nautā navis,
ut per vias aeris vaga⁴ fertur avis;
non me tenent vincula, non me tenet clavis⁵ »

1. *adolescens, adolescentis*, subst. m. est qui iam non est puer aut puella, neque est adultus.
2. *feror* est verbum temporale: 'fero', sed voce passivā.
3. *veluti* est particula: *ut*.
4. *vagus, vaga, vagum* est adiectivum et significat: qui errat. 'nigra ovis per silvam errat. vaga ovis errat in silvā.'
5. *clavis*, -is, subst. fem. est instrumentum quō ostium aperitur.

V. QUINTUM ITER:

philosophum visimus natione Gallum¹ cui nomen est Renatus Cartesius (René Descartes). is enim natus est annō 1596° et mortuus est anno 1650°.

videte Renatum Cartesium qui scribit *meditationes de primā philosophiā*²:

"suppono³ igitur omnia quae video falsa esse...quid igitur erit⁴ verum⁵?
fortassis⁶ hoc unum, nihil esse certū.⁷"

1. *Gallus* est vir qui natus est in Galliā, quae nostrō tempore *France* nominatur. *Gallus, Galla*...adiectivum est.
2. *prima philosophia* est ea quam vocamus metaphysicam.
3. *suppono, (supponere)* est verbum temporale quod significat: *credere*. (credo, credere)
4. *erit* est tempus futurum verbi *sum, (esse)*
5. *verum, -i*, subst. n., contrarium est: *falsum*.
6. *fortassis*: fortasse.
7. *certum, -i*, subst. n., quod dubitari non potest.

VI. SEXTUM ITER:

ecce rursus in antiquis temporibus sumus! et poetam Romanum videmus qui pulchram feminam deperit¹. poeta ille vocatur Caius Valerius Catullus, qui natus est circa annum 87um, mortuus autem est circa annum 54um ante Christum natum. Catullus, amore captus, amicam suam vocat et ei carmen canere incipit² :

ecce Lesbia, quae Catulli carmen audit...

**"iucundum³, mea vita, mihi propōnis⁴ amōrem
hunc nostrum inter nos perpetuumque fore⁵...."**

1. **depereo** (deperire) est verbum compositum...de-per-eo (eo, ire). deperire aliquem significat permultum amare aliquem et sentire hoc: "mortuus videor nisi me amat"
2. **incipit** sibi vult *initium facere*.
3. **iucundus**-a-um : *laetus-a-um*
4. **propōnis** (propōno, propōnere) : *ostendis, monstras...*
5. **fore** est tempus futurum infinitivi verbi "esse"

Caius Valerius Catullus

VII. SEPTIMUM ITER :

hodie visimus illustrem virum scientificum qui de gravitate tractatum scribit :

is enim vir nominatur Isaac Newton, natione Anglus. natus est anno 1642° et mortuus est anno 1727°. Isaac Newton librum maximi momenti¹ de Physica scribit cui titulus est "*Naturalis Philosophiae Principia Mathematica*".

"Definitio V.

vis² centripeta est, quā corpora versus³ punctum aliquod, tanquam ad centrum, undique⁴ trahuntur⁵, (...) huius generis⁶ est gravitas⁷..."

1. *maximi momenti* est aliquid magni ponderis. (pondus, ponderis, n. : aliquid pondus habet si non est leve...e.g. folium est leve, et minimum pondus habet, sed mons est gravis et magnum pondus habet.)
2. *vis* (vis) n. fem. : potentia
3. *versus*, praep. : *ad*
4. *undique* : adv. : ex omnibus partibus
5. *trahuntur* (traho, trahere) pass. : feruntur, portantur...
6. *generis* (*genus*, generis) n. : forma
7. *gravitas*, gravitatis : pondus terrae (et omnium corporum)

VIII. OCTAVUM ITER:

hodie visimus illustrem monachum¹ Italum qui Ecclesiae fundamentum Philosophicum Aristotelicum dat. is enim monachus vocatur Thomas Aquinas et amico suo epistolam scribit de modo studendi²...

Thomas Aquinas natus est anno 1224° in Castellō Roccaseccā, prope oppidum Aquino, et mortuus est anno 1274° in monasteriō Fossanova in Latiō.

« EPISTOLA³ DE MODO STUDENDI

quia quaesisti⁴ a me (...) tale⁵ a me tibi traditur⁶ consilium: ut per rivulos⁷, non statim⁸ in mare, eligas⁹ introire¹⁰, quia per faciliōra¹¹ ad difficiliōra oportet¹² devenire¹³. »

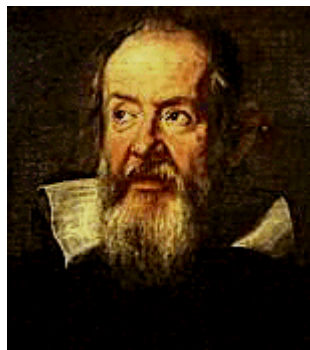

1. **monachum** (monachus, -ī, m.) monachus est vir qui in monasteriō vivit, 'orat et laborat'.
2. **de modō studendī**: de formā studii (studium, studii, n.)
3. **epistola** = epistula, -ae, f.
4. **quaesisti** (tertia persōna numeri singularis temporis praeteriti perfecti modi indicativi verbi : quaero, quaerere)
5. **tale** (*talis, tale*, adiect.) : huius modi
6. **traditur** (vox passīva verbi *trado, tradere*) : datur
7. **rivulos** (*rivulus, -i, m.*). rivulus est parvus rivus.
8. **statim** (adv.) : iam
9. **eligas** (2^a pers. praes. subiunctivi verbi *eligo, eligere*)
10. **introīre** : intrāre
11. **faciliōra** (comparat. adiectivi *facilis, facile*)
12. **oportet** : convenit : bonum est
13. **devenīre** : venīre

IX. NONUM ITER:

hodie illustrem virum scientificum visimus, qui vocātur Galilaeus Galilei. is enim perspicillum astronomicum habet quō sidera¹ in caelō dilucide² inspicere³ potest.

is natus est annō 1564° Pisae, et mortuus est Florentiae annō 1642°.

"est enim GALAXIA nihil aliud, quam innumerārum⁴ Stellārum coacervātīm⁵ consitārum⁶ congeries⁷: in quamcumque⁸ enim regiōnem illius Perspicillum dirigas, statim⁹ Stellārum ingens¹⁰ frequentia¹¹ sese in conspectum profert¹², quārum complūres¹³ satis magnae ac valde¹⁴ conspicuae¹⁵ videntur; sed exiguārum¹⁶ multitūdo prorsus¹⁷ inexplorābilis est." *Sidereus Nuncius 1609*

Galaxia Andromeda

perspicillum astronomicum

1. *sidera*: (*sidus, sideris*, n.) : Sol, Terra, Venus, Mars, Iuppiter, Saturnus, stellae sunt *sidera*.
2. *dilucide*: (adv.) clarō modō
3. *inspicere*: (inspicio, inspicere) : aspicere : vidēre
4. *innumerārum* (innumerus, -a...adiect. : innumerabilis)
5. *coacervātīm* (adv.) : in coniuncto
6. *consitārum* (consitus, -a, -um, adiect. : positus, collocātus...)
7. *congeries* (congeries, -ei, subst., fem.) : coniunctum
8. *in quamcumque regiōnem* (quō vis)
9. *statim* : iam
10. *ingens, ingentis* (magnus, magna, magnum)
11. *frequentia, -ae* (numerus, -i)
12. *sese in conspectum profert* : vidētur
13. *complūres, -ium* : multae
14. *valde* (multum)
15. *conspicuae* (*conspiciuus, -a, -um* : clarus)
16. *exiguārum* (*exiguus, -a, -um* : parvus)

X. DECIMUM ITER:

hodie visimus doctam feminam cui nomen est Hrotsvitha. ea enim est poetria Saxonica, et habitat in Germaniā. nata est circa annum 935um, mortua autem post annum 973um.

sed nunc, sultis¹, inspicite² eam, quae fabulam scaenicam scribit de piis³ feminis Christianis quae captivae⁴ sunt.

«*Dulcitius*:

-**producite⁵, milites, producite, quas tenētis in carcere⁶!**

Milites:

-**ecce, quas vocasti⁷!**

Dulcitius:

-**papae⁸! quam pulchrae, quam venustae⁹, quam egregiae¹⁰ puellulae¹¹!**

Milites:

-**perfecte¹² decōrae¹³.**

Dulcitius:

-**captus sum illārum specie¹⁴.**

Milites:

-**credibile¹⁵.**

Dulcitius:

-**exaestuo**¹⁶ illas ad mei amōrem trahere¹⁷.

Milites:

-**diffidimus**¹⁸ te praevalere¹⁹.

Dulcitius:

-**quare**²⁰?

Milites:

-**quia stabiles fide**²¹.

Dulcitius:

-**quid, si suadeam**²² blandimentis²³?

Milites:

-**contempnunt**²⁴.

Dulcitius:

-**quid, si terream**²⁵ suppliciis²⁶?

Milites:

-**parvi pendunt**²⁷. »

1. **sultis** : quaeso
2. **inspicite** : vidēte
3. **piis** (*pius, pia...*adiect.) femina pia ea est quae pietatem habet.
4. **captivae** (*captivus, captiva...*adiect.) captiva est femina quae in carcere est sine libertate.
5. **producite** (*prodūco, prodūcere, v.*) : ferte foras...
6. **in carcere** (*carcer, carceris, m.*) : carcer est custodia (cella unde homines, sine libertate, exire non possunt)
7. **vocasti** (*voco, vocāre*) : tertia persōna numeri singularis temporis praeteriti perfecti modi indicativi.
8. **papae** ! (interiectio) : oh !
9. **venustae** (*venustus, -a...*adiect.) : pulchrae, formosae...
10. **egregiae** (*egregius, -a...*adiect.) : quae super ceteras sunt
11. **puellulae** (*puellula, -ae, subst. f.*) : puellae iuvenes et venustae
12. **perfectē** (adv.) : perfectō modō.
13. **decōrae** (*decōrus, -a...* adiect.) : decentes
14. **speciē** (*species, speciēi, subst., f.*) formā...
15. **credibilē** (adv.) : quod credi potest : verum
16. **exaestuo** (*exaestuāre, v.*) : permultum volo aliquid
17. **trahere** (infin.) : inducere
18. **diffidimus** (*diffīdo, diffidere*) : fidem non habēmus.
19. **praevalēre** (*praevaleo, praevalēre*) : posse
20. **quare** ? : cur ?
21. **stabiles fide** : quae multam fidem habent.
22. **suadeam** (*suadeo, suadēre, v.*) : faciam ut credant
23. **blandimentis** (*blandimentum, -ī, n.*) : gestus et verba suavia et dulcia
24. **contempnunt*** = **contemnunt** (*contemno, contemnere, v.*) contemnere aliquid est negāre aliquid.
25. **terream** (prima persona singularis praesentis subjunctivi verbi *terreo, terrēre* : *timōrem inicere*) -si quis terret aliquem hic permultum timet-
26. **supplicium**, *-ī, subst. n. dolor*
27. **parvi pendunt** : id non curant.

XI. UNDECIMUM ITER:

hodie visimus philosophum modernum saeculi XVIIⁱ, qui vocatur Benedictus Spinoza. is enim scribit librum cuius titulus est *Ethica Ordine Geometrico Demonstrata*.

« P A R S P R I M A: DE DEO. DEFINITIONES.

III. Per **s u b s t a n t i a m** intelligo id quod in se est et per se concipitur¹; hoc est id cuius conceptus² non indiget³ conceptū alterius⁴ rei⁵, a quo formari debeat. (...)

VI. Per **D e u m** intelligo⁶ ens⁷ absolute⁸ infinitum, hoc est, substantiam constantem infinitis attributis, quorum unumquodque⁹ aeternam et infinitam essentiam exprimit¹⁰. »

Benedictus natus est anno 1632° in urbe Amsterdam,
mortuus est anno 1677° in oppido Den Haag.

1. **concipitur** (*concipio, concipere*) : continetur, intellegitur...
2. **conceptus**, -ūs, m. id quod concipitur, notio
3. **indiget** (*indigeo, indigere*) : caret, necesse habet...
4. **alterius** (*alter, altera, alterum*) : *Iulius duos filios habet. alter est Marcus, alter Quintus.*
5. **rei** (*res, rei, f.*) substantia, aliquid
6. **intelligo** (*intellego, intellegere*) : comprehendo, mente teneo...
7. **ens** (*ens, entis, n.*) *id quod est*
8. **absolute** : adv. : modo absolutō
9. **unumquodque** : omne
10. **exprimit** (*exprimo, exprimere*) : ostendit, monstrat...

XII. DUODECIMUM ITER :

hodie vehiculum temporis seu *chrononavem* nostram conscendere non est opus¹ nobis, quoniam² visimus professorem Americānum qui vocātur Terentius Tunberg. is enim non solum Latīnē legit, sed etiam aliquando scribit, et immo loquitur cum amīcis amicabusque totius orbis terrae³.

en⁴ nonnulla Terentii verba de Latinitate⁵:

"lingua Latīna non est res tantum antīqua, non est unā cum gente Romānā exstincta⁶. immo potius commūnis illius litterārum Latinārum patrimonii (...) minima pars est antīqua. per aevum⁷ non solum medium, quod dicitur, verum etiam recentiora saecula, florēbat⁸ lingua Latīna, florēbant litterae⁹ Latīnae(...)

Latinitas media et moderna (...) omnium doctōrum, quacumque linguā vernaculā¹⁰ utebantur¹¹, vinculum¹² exstābat, quod quamvis¹³ nemini vernaculus sermo¹⁴ fuerit¹⁵ Latīnus, litterae Latīnae sicut¹⁶ vix¹⁷ antea florēbant. (...) his enim litteris continētur cultūs civilis Europaei fundamentum."

Terentius Tunberg, annō 2002°

1. *non est opus nobis* : nobis necesse non est
2. *quoniam* : quia, quod...
3. *totius orbis terrae* : totius mundi
4. *en* : ecce
5. *de Latinitate* : de linguā Latīnā (Latinitas, -ātis, subst., f.)
6. *exstincta* : finīta (exstinctus, -a, -um, participium praet. verbi exstinguo, exstinguere)
7. *per aevum* : per aetātem (aevum, -ī, subst., n. est amplum intervallum temporis)
8. *florēbat* : tertia persōna numeri singulāris temporis praeteriti imperfecti modi indicatīvi verbi *floreo*, *florēre*. *florēre* enim significat esse in flōre; vigēre, vigōrem habēre.
9. *litterae Latīnae*: scripta Latīna, litteratūra Latina.
10. *lingua vernacula*: lingua patriae propria, lingua patria, lingua natīva
11. *quacumque linguā vernaculā utebantur*: qui habent hanc aut istam aut illam linguam patriam.
12. *vinculum exstābat* : erat vinculum, erat nexus (vinculum, -ī, subst. n. quod significat nexum)
13. *quamvis nemini vernaculus sermo fuerit Latīnus* : etiam si nemo linguam Latīnam habēbat patriam.
14. *sermo* est lingua. (sermo, sermōnis, subst., m.)
15. *fuerit* est tertia persōna num. singulāris temporis praeteriti perfecti modi subiunctivi sive **coniunctivi** verbi *sum*, *esse*
16. *sicut* : ut ; velut
17. *vix* : quasi non

XIII. TERTIUM DECIMUM ITER:

iterum in Medium Aevum venīmus et audīmus miram¹ pulchramque narratiōnem de fabulōsā expediōne, vel potius², navigatiōne quam homines Medii Aevi nominant "navigatio Sancti Brendāni". cuius quidem³ narratiōnis quis sit auctor ignorāmus⁴. fragmentum legēmus excerptum⁵ ē codice saeculi XIⁱ.

"pater, ascende in navim⁶ et navigēmus contra⁷ occidentālem plagam⁸ ad insulam quae dicitur terra repromissiōnis sanctōrum⁹ quam daturus est¹⁰ Deus successoribus nostris in novissimō tempore¹¹. (...) "apparuit¹² terra spaciōsa¹³ et herbōsa¹⁴ pomiferosaque¹⁵ valde¹⁶. (...) cepimus¹⁷ ire et perambulāre¹⁸ per XV (...) dies insulam et non potuimus¹⁹ finem ipsius invenire²⁰"

1. miram (mirus,-a,-um, adiect.). id quod est mirum etiam est *admirabile*.
2. vel potius : vel *melius*.
3. cuius quidem : *et eius enim...*
4. quis sit auctor ignorāmus : *auctōrem ignorāmus*
5. excerptum (excerptus,-a,-um, adiect., partic.) si carpimus aliquid ex aliquā rē tunc id excerpimus. id enim est excerptum.
6. ascende in navim : *conscende navem*
7. navigēmus contra : *navigēmus ad*
8. occidentālem plagam : *occidentālem terram*. plaga, -ae est substantivum femininum quod significat terram vel regiōnem.
9. terra repromissiōnis sanctōrum : est terra ubi boni et probi homines laeti et beati vivunt in perpetuum.
10. quam datūrus est Deus : quam Deus dare vult : quam Deus dare cogitat.
11. in novissimō tempore : in ultimō tempore
12. apparuit (tertia persōna numeri singularis temporis praeteriti perfecti indicatīvi verbi appareo, apparere). apparere significat *ante oculos esse*.
13. spaciōsa (spatiōsa. *spatiōsus-a-um*, adiect.). terra spaciōsa est *terra lata, ampla, magna...*
14. herbōsa (herbōsus,-a,-um, adiect.): quae herbas habet.
15. pomiferōsa (pomiferōsus,-a,-um, adiect.: *pomifer, pomifera, pomiferum*, adiect.) e.g. arbor pomifera est arbor *quae multa pōma habet*. pōmum est fructus arboris: e.g. mālum est pōmum.
16. valdē: adv., *multum*.
17. cēpimus (coepimus): incepimus, *initium fecimus*.
18. perambulāre est ambulāre per terram.
19. potuimus: prima persōna temporis praeteriti perfecti indicatīvi verbi (*possum, posse*).
20. invenire : *reperire*.

XIV. Quartum decimum iter:

hodie nostram *chrononāvem* conscendimus et iter facimus ad annum 200um ante Christum natum. visimus enim comoediographum qui vocātur Plautus. is enim natus est in Umbriā circa annum 250um a.C., mortem obiit circa annum 184um a.C.n.

Plautus, secundum exemplar Graecum, scribit lepidam fabulam scaenicam, cuius titulus est *Miles Gloriosus*. ecce initium fabulae:

"Pyrgopolinices : - **curāte**¹ ut splendor meō sit clupeō² clarior quam solis radii (...) ut, ubi usus veniat³, (...) **consertā manū**⁴, **praestringat**⁵ oculōrum aciem in **aciē**⁶ hostibus. (...) sed ubi Artotrōgus hic est?

Artotrogus : - **stat propter**⁷ virum fortem atque fortunātum et formā regiā; (...) **Mars haud ausit**⁸ dicere neque **aequiperāre**⁹ suas virtūtes ad tuas.

Pyrgopolinices : - **quemne ego servāvi in campis Curculioniis, ubi Bumbomachides Clutomistaridysarchides erat imperātor summus, Neptūni nepos?**

Artotrogus : - **memini. nempe**¹⁰ illum dicis cum armis aureis, cuius tu **legiōnes difflavisti**¹¹ spiritū, quasi ventus folia (...).

Pyrgopolinices : - **istuc quidem edepol nihil est. (...)**"

1. **curāte**: secunda persōna num. plur. imperatīvī praesentis (curo, curāre) curam habēte ; cavēte
2. **clupeo** (clupeus sive clipeus, -ī: parvum scūtum rotundum)
3. **ubi usus veniat**: cum opus erit
4. **consertā manū**: exercitū parātō
5. **praestringat oculōrum aciem...hostibus**: caecos faciat hostes (praestringo,-ere fere significat *infirmum facere aliquid, id est, hebetāre, obtundere*)
6. **acies**, -ēi, fem., significāre potest vim oculi, aut proelium, id est, pugna.
7. **propter virum**: apud virum; prope virum
8. **ausit**: tertia persōna num. sing. temporis praeteriti perfecti indicat. audeo, audēre: *non timēre*
9. **aequiperāre**: aequāre; aequas facere
10. **nempe**: adv., certē
11. **difflavisti**: tertia persōna num. sing. temporis praeteriti perfecti indicat. difflo, diffllāre: flando separāre (*flāre est magnā vī aerem per ōs emittere*)

XV. DECIMUM QUINTUM ITER:

hodie visimus ingeniōsum poetam et musicum Morāvum qui vocātur Ianus Novák (1921°-1984°).

nunc sumus annō 1975°. sed quid agit poeta? is enim lepidissimum carmen canit quod inscribitur¹:

Meditatio canīna

Bau bau
sum canis
quid stupes²?
quin³ tibi dico: sum canis
habeo caudam et aures demissas⁴
etiam latro
sum canis sed haudquaquam⁵ latro

ne me male intellexeris⁶:
ego quidem latro sed non sum latro
sum canis
latrones non latrant
sunt homines et homines latrare non solent
homines non latrant sed homines sunt latrones
et utuntur latrīnis⁷!
minime ego
homines utuntur latrinis et ferro
ego milliar⁸ praefero et ossa
quidni⁹ praeferam?
non sum homo
sum canis
et latro
bau bau

1. **qui inscribitur** : *cujus titulus est...*
2. **stupes** (stupeo, stupēre) : *mirāris* (miror, mirāri)
3. **quin** : *immo*
4. **aures demissae** sunt aures quae pendent ad solum.
5. **haudquaquam** : *nullo modo*
6. **intellexeris** : tempore praeterito perfecto (*intelligere est cognoscere rem*; cogitatione aliquid comprehendere)
7. **latrīna**, -ae, fem.; dicitur de loco ubi homines lavantur, id est, de balneo; etiam dicitur de loco ubi homines mingunt aut cacant.
8. **milliarium**, -i, n. est parva columna ad marginem viae posita in qua distantia indicātur.
9. **quidni** : cur non ? *quomodo non... ?*

XVI. DECIMUM SEXTUM ITER:

etiam per multa saecula, in Europaeō cultū civīlī¹, Mathematicārum perīti homines Latīnē scribere solēbant. documento² enim est, ut exemplum afferam³, hic textus quem scrībit egregius vir Mathematicārum perītus, nomine Gaspar Schott (1608-1666). inspicite⁴, cari discipuli, hunc sapientem virum Latīne scribentem de novis rationibus Latīnē nominandi numeros maximos...

"quidam recentiores⁵, ne toties⁶ reiterāre⁷ cogantur⁸ vocem⁹ milliōnum¹⁰, vocant milliōnes milliōnum bimilliōnes, & milliōnes milliōnum milliōnum vocant trimilliōnes..."

1. in Europaeo cultu civīlī : in "civilizatione" Europaea
2. documento est : exemplō est
3. ut exemplum afferam : exempli gratiā : verbī gratiā
4. inspicite : vidēte
5. quidam recentiores : aliqui homines recentioris temporis.
6. toties : adv. numer., *tot temporibus...multis temporibus...*
7. reiterāre : iterāre : *repetere*, id est: aliquid dicere semel, bis, ter, quater... aut pluries...
8. cogantur : obligati sint
9. vocem : vox, vocis, f. *verbum, vocabulum*
10. milliōnum : millio (vel potius milio), -ōnis : milies singula milia.

0	1	2	3	4
⊖	•	••	•••	••••
5	6	7	8	9
⊖	•	••	•••	••••
10	11	12	13	14
⊖	⊖	•	••	•••
15	16	17	18	19
⊖	⊖	⊖	•	••

paulo postea, Gaspar scrībit de additiōne sive summā:

"Additio, Graecē¹¹ πρόθεσις est, duōrum, pluriumve¹² numerōrum ejusdem denominatiōnis¹³ in unam summam collectio. (...) numerī quī in unam summam colligi¹⁴ debent, vocantur Addendi & Dati (...) numerus, qui ex additiōne resultat, vocātur Summa..."

3+2=5

11. **Graecē** : linguā Graecā
12. **plurimumve**: vel plurium (adject. *plures, plura* : plus quam unum...)
13. **eiusdem denominatiōnis** : qui eandem denominatiōnem habent : qui eōdem termino vocantur
14. **colligi**: *colligo, colligere* significat eligere aliquid et id ponere in conjuncto.

XVII. DECIMUM SEPTIMUM ITER:

hodie visimus Ludovicum Holberg, qui est scriptor rerum gestārum¹ et poeta Danus², natus annō 1684° in oppidō Bergen, obiit in oppidō Kopenhagen annō 1754°.

nunc Ludovicus scribit pulchram fabulam quae est narratio de quōdam mirabili itinere subterraneō:

"Post bidui³ iter in terram liberam delatus sum⁴. Singuli⁵ huius terrae incolae⁶ sui iuris⁷ sunt, et constant e familiis segregibus⁸, nullis neque legibus neque imperiis subiectis⁹, speciem¹⁰ tamen societatis servant, et in re commūnī¹¹ consulunt¹¹ seniōres¹¹, qui ad pacem ac concordiam perpetuo¹² hortantur¹³ et de primario isto naturae praecepto¹⁴, scilicet¹⁵ quod tibi non vis fieri, alteri ne facias, admonent¹⁶. Cunctis¹⁷ urbium ac vicorum portis caelata¹⁸ stabat Libertatis effigies¹⁹, vincula catenasque calcans²⁰, cum hoc epigrammate²¹:

AUREA LIBERTAS"

1. **scriptor rerum gestārum** est qui historiam tractat.
2. **Danus** est ex Dania (Dinamarca, Denmark...) oriundus.
3. **bidui**: (biduum, ī, n. spatium duōrum diērum)
4. **delātus sum**: tempus praeteritum perfectum vocis passivae verbi *defero, deferre*, quod, inter alia, significat *vehere*. itaque, delātus sum : vectus sum.
5. **singuli**...incolae⁴ huius terrae: unusquisque incola⁴ huius terrae.
6. **incola** est qui habitat in aliquā regiōne, in aliquā terrā.
7. **sui iuris** est homo qui sibi ipse imperat, qui aliis hominibus non paret tamquam servus.
8. et constant e familiis **segregibus**: et habent familias separātas.
9. **subiectus** legibus et imperio est is qui paret legibus et imperiō.
10. **speciem** (species, speciēi : imago; aspectus)
11. **in rē commūnī consulunt seniōres**: et de re publicā interrogant eos qui natū majōres sunt

12. **perpetuō**: adv. semper
13. **hortantur**: monent; suadent; consilium dant.
14. **praeceptō** (praeceptum, -i, n. norma, lex...)
15. **scilicet**: hoc est...
16. **admonēt** (admoneo, admonēre: suadēre; hortāri...); admonent: consilium dant.
17. **cunctīs** urbium ac vicōrum **portīs**: in omnibus portīs (porta est janua) quae sunt in urbibus et in vicīs. (vicus est pagus, id est oppidum minimum; locus ubi pauca domicilia sunt.)
18. **caelāta sunt**: *caelāre* est imaginem aliquam aut litteras caelō, id est, scalprō incidere vel scribere, in lapide aut in aliā superficiē obdurātā... quid sit scalprum, fortasse requiras...bene, scalprum est instrumentum quō scribere possumus, in lapide aut in aliā superficiē obdurātā...
19. **effigies**, -ēi: imago
20. **calcāns**: participium verbi calcāre : calce premere (calx est pars posterior pedis).
21. **cum hoc epigrammate**: cum hac inscriptiōne

XVIII. DUODEVICESIMUM ITER:

redeamus¹ nunc ad antiqua tempora et visāmus² scriptōrem Romānum qui rettulit³ de rebus gestis. eius nomen est Sallustius, et nunc in eō est ut⁴ describat verba quae sunt memoratū digna⁵, propterea quod⁶ libertātem laudent⁷:

"deos hominesque testāmur⁸, imperātor, nos arma neque contra patriam cepisse⁹ neque quo¹⁰ periculum aliis facerēmus, sed uti¹¹ corpora nostra ab iniuriā¹² tuta¹³ forent¹⁴, qui miseri, egentes,¹⁵ uiolentiā¹⁶ atque crudelitāte faeneratōrum¹⁷, plerique patriā, sed omnes famā atque fortūnīs expertes¹⁸ sumus." (...)

"at¹⁹ nos non imperium neque diuitias²⁰ petimus, quarum rerum causā bella atque certamina²¹ omnia inter mortalīs²² sunt, sed libertātem, quam nemo²³ bonus nisi cum animā simul amittit²⁴."

1. **redeāmus**: modus coniunctīvus sive subiunctīvus verbi temporālis *redire*, quod sibi vult "rursus ire", "retro ire", "iterum ire"...
2. **visāmus**: prima persōna numeri pluralis modī coniunctīvi sive subiunctīvi verbi temporālis quod est *visere*, quod significat: "ad aliquem ire et eum vidēre..."
3. **rettulit**: tertia persōna numeri singularis verbi anomali sive "irregularis", quod est *referre*, quod quidem verbum hoc locō significat "dicere", "scribere", "narrāre"...
4. **in eo est ut**, haec locutio significat aliquid facere eō ipsō tempore, de quō agitur. itaque, **in eo est ut describat verba** significat "nunc ipsum verba describit".
5. **memoratu digna**: "memoratu" est modus supīnus verbi "memorāre". locutio igitur **verba memoratu digna** significat *dignum esse memorāre ea verba*, id est, *operae pretium esse ea verba memorāre*.
6. **propterea quod**: quia, quoniam ...
7. **laudent**: tertia persōna numerō plurali modō coniunctīvō (subiunctīvō) verbi *laudāre* quod significat *bene aestimāre aliquid*, hoc est, iudicāre aliquid bonum vel optimum esse.
8. **deos hominesque testāmur**: haec locutio significat: *et deos et homines testes facimus*, hoc est, *non solum dei, sed etiam homines testimonium dicere possunt de iis quae facimus*.

9. **cepisse:** verbum: *capio, -is, capere, cepi, captum*. modus infinitivus praeteritus. "nos arma neque contra patriam cepisse...": "nos non cepimus arma neque contra patriam..."
10. **neque quo periculum aliis faceremus:** haec omnia verba in illō contextū significant: "hoc verum non est: *nos arma capimus et propter id ipsum alii homines in periculo versantur!*". quo periculum aliis faceremus dici potest *ut periculum aliis hominibus faceremus*, hoc est, *eā mente, sive eō propositō ut periculum aliis hominibus faceremus*.
11. **uti: ut :** *eō fine, eā mente, eō propositō...* (vide infra)
12. **uti corpora nostra ab iniuriā tuta forent :** haec omnia verba illō locō significant: "*nos arma capimus et hoc propositō, hoc modo, corpora nostra iniuriam non accipient.*" iniuria est malum quod iniustō modō accipit quispiam (*sive aliquis*).
13. **tuta:** adiectivum neutrum plurāle. adiectivum est *tutus, tuta, tutum*, quod significat *secūrus, secūra, secūrum*, hoc est, liberum esse ā periculō sive discrimine.
14. **forent: essent.**
15. **egentes:** qui egent, hoc est, qui bona non habent..., vel qui pauperes sunt...
16. **violentia: propter violentiam...**
17. **faenerātor, -ōris, subst. masc.** est qui magnum lucrum facere cupit, et ob eam causam pecuniam aliis hominibus commodat -hoc est, in aliquod tempus dat- quam quidem pecuniam postea multiplicatam accipit!
18. **expers, expertis, adiect.:** *expers* est is qui partem non capit ullius rei.
19. **at:** sed; sed tamen...
20. **divitiae,** divitiarum: pecuniae, gazas, amplissima bona...
21. **certāmen, -inis: subst. neutr. = proelium, pugna, contentio...**
22. **mortālis** casus accusativus plurālis adiectivi quod est *mortālis, -e*. hoc loco significat *homines*.
23. **nemo** = nullus homo
24. **anima...** hoc loco significat vitam...

XIX. UNDEVICESIMUM ITER:

hac vice¹ chrononave vecti sumus² ad quendam³ eruditum⁴ virum, cui nomen est Johannes Guilielmus Nöbling. is enim anno 1732° dissertatiōnem⁵ scripsit verē miram de vampyris...

"Terrarum orbem⁶ pervagatur⁷ fama, homines quosdam mortuos, vivos laesisse⁸, & trucidasse⁹, sanguinis exsuctiōne¹⁰. (...)

quae de vampyris circumfertur¹¹ relatio¹², hujus est tenōris¹³: ex Serviā fama¹⁴ exiit, illic locōrum homines jugulāri¹⁵ a quibusdam defunctis¹⁶." (...)

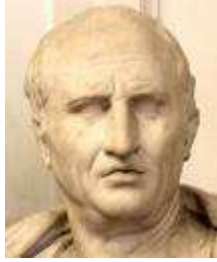

"...ne¹⁷ alii eundem in se ab iis¹⁸ impetum¹⁹ experirentur²⁰, locōrum incolas, consilio inito²¹, demortuōrum suspectōrum²² supplicium sumpsisse²³, ferunt¹⁷. in effosso²⁴ autem ejusmodi cadavere, ne vestigium quidem putredinis²⁵, vel corruptiōnis inventum²⁶ fuisse, sanguinem fere floridum²⁷ ex ore, naribus, auribus & oculis effluxisse...palōque cor ejus trajecisse, quo facto vampyrum ingentem edidisse²⁸ clamōrem, sanguinemque effudisse copiosum²⁹, ferunt²⁴; tum statim cadaver vampyri igni immisum³¹, in cineres convertisse³², quos sepulchro³³ commiserint."

1. *hac vice* : hac occasione
2. *vecti sumus*. 1^a pers. plur. praeter. perf. indicat. voce passivā verbi *veho, vehere*, quod est *ferre, ducere, conducere*...ergo, "vecti sumus chrononave": *chrononave ducti sumus*
3. *ad quendam*: ad aliquem, ad quempiam...
4. *eruditus vir* est vir doctus.
5. *dissertatio*, -ōnis, subst. fem., commentatio erudita quae exhibētur coram praeceptōribus sive magistris qui doctrinam eius iudicāre debent.
6. *terrārum orbis* est mundus sive terra.
7. pervagor, *pervagāri*, est vagāri sive errāre per multa loca. "**fama pervagatur**", hoc est **rumor fertur**...
8. *laesisse* est infinitivum perfectum verbi *laedo, laedere*, quod significat nocēre, vexāre, iniuriam ferre, malō afficere quemquam...
9. *trucidasse* est infinitivum perfectum verbi *trucido, trucidāre*, quod est atrociter necāre sive interficere seu mortem ferre...
10. *sanguinis exsuctiōne*, hoc est plenā suctiōne sanguinis, sugendo sanguine...vampyri enim sanguinem sugere dicuntur...
11. circumfertur, hoc est huc illuc ferri, duci...
12. *relatio* est narratio
13. *hujus est tenōris*: haec est (relatio), huius formae est...
14. *fama*: rumor
15. *jugulāri* est infinitivus passivus verbi *iugulō, iugulāre* est aliquem interficere sive necāre. iugulum est pars colli anterior, et iugulāre est alicui mortem inferre secando iugulum.
16. *defunctis*, est casus ablativus pluralis participii *defunctus, -a, -um*.
17. *ne alii eundem in se ab iis impetum experirentur* : ferunt, hoc est, dicunt haec: hoc modo vampyri alios non petent, si incolae locōrum, constituerint vel decreverint punire eos mortuōs quōs incolae locōrum vampyrōs esse suspicantur.
18. *ab iis*, a vampyris
19. *impetum* sive aggressiōnem hostilem
20. *experirentur*
21. *consiliō inītō*, consiliō captō, hoc est, rē constitutā...
22. *demortuōrum suspectōrum*, quōs incolae locōrum vampyrōs esse suspicantur...
23. *supplicium sumpsisse, [sumpsisse]* hoc est, punivisse eos
24. *effosso*...exhumātō...
25. *putredo*, -inis, sust., femin. putredo est natura alicuius rei quae corrumpitur et putrida est.
26. *inventum fuisse*, hoc est, nullum vestigium corruptiōnis reppererunt
27. *sanguinem floridum* effluxisse, hoc est, sanguinem vivum...
28. *clamōrem edere* : clamōrem proferre : clamāre.
29. *copiōsus -a -um*, adi., abundans.
30. *ferunt*: dicunt
31. *cadaver igni immisum*: cadaver in ignem iniectum. immittere est inicere.
32. *convertisse in cineres*: cineres evadere sive cineres fieri
33. *sepulchro* : sepulcro.

XX. VICESIMUM ITER:

Cicero (106-43 a.C.)

nunc autem ad antīqua tempora iter rursus facimus et Marcum Tullium Cicerōnem visimus qui non iam amplius¹ curat² de negotiis publicis, sed tranquillus in villā otium litterātum agit³, et scribit dialogos quos in praedio⁴ Tusculāno habuit cum quodam amīco de quaestionibus ad philosophiam pertinentibus. hoc opus philosophicum inscribitur⁵ *Tusculanae Disputationes*, et in primo libro sermo est⁶ de morte aequo animo ferendā⁷. namque post mortem quid fit de animo sive de ea re quam nostris temporibus nomināmus 'mentem'? legāmus igitur quae Marcus Tullius scribit:

"nam si cor aut sanguis aut cerebrum est animus, certe, quoniam⁸ est corpus, interibit⁹ cum reliquo corpore¹⁰; si anima¹¹ est, fortasse dissipabitur¹²; si ignis, extinguetur¹³; si est Aristoxeni harmonia¹⁴, dissolvētur¹⁵. quid de Dicaearcho dicam, qui nihil omnino animum dicat esse? his sententiis omnibus nihil post mortem pertinere ad quemquam potest; pariter¹⁶ enim cum vitā sensus amittitur; non sentientis autem nihil est ullam in partem quod intersit¹⁷. reliquorum¹⁸ sententiae spem adferunt, si te hoc forte¹⁹ delectat, posse animos, cum e corporibus excesserint²⁰, in caelum quasi in domicilium suum pervenire."

1. *amplius*: magis
2. *qui non iam amplius curat de negotiis publicis*: qui non iam *vir politicus* est.
3. *otium litterātum agit*: litteras colit in tempore otii.
4. *praedio* (praedium, -ī, n., fundus, villa rustica)
5. *inscribitur*: intitulātur. (opus inscribitur: operis titulus est.)
6. *sermo est*: in primo libro loquuntur de morte...
7. *de morte aequo animo ferenda*: de morte quam sapienter debemus tolerāre.
8. *quoniam*: quia
9. *interibit*: peribit, moriētur
10. *cum reliquo corpore*: cum corpore quod restat
11. *anima*: aer
12. *dissipābitur*: e corpore exibat et cum reliquo aere commiscebitur.
13. si ignis *extinguitur* non iam lucet neque ardet.
14. *Aristoxeni harmonia*: harmonia, ex qua Aristoxenus animum constāre dixit.
15. *dissolvētur*: dissipābitur. si harmonia dissolvitur nulla est iam compositio membrōrum.
16. *pariter*: eodem modo, eādē ratiōne; similiter; aequaliter...
17. *non sentientis autem nihil est ullam in partem quod intersit*, is qui nihil iam sentit, de nullā rē curāre potest. nihil enim eum afficere potest.
18. *reliquorum*: ceterōrum philosophōrum
19. *forte*: fortasse
20. *cum e corporibus excesserint*: cum corpora reliquissent.